

Paalzittende Zeearenden *Haliaeetus albicilla* op de Hellegatsplaten

Gerard Ouweneel & Dirk van Straalen

Indien het juist is dat onvolwassen Zeearenden *Haliaeetus albicilla* voorafgaand aan hun eerste broedpoging een paar seizoenen plegen rond te zwerven in het uitverkoren territorium, dan ziet het er voor het Haringvliet goed uit. En voor het Krammer-Volkerak nog beter. Vanaf begin juni 2016 en verder de zomer door verbleven daar tenminste acht exemplaren. Daarbij speelden de Ventjagersplaat en de Hellegatsplaten een centrale rol.

Toen begin jaren zestig door de komst van de Hellegatsdam de Ventjagersplaten in twee delen werden gescheiden, kreeg het zuidelijk deel de naam Hellegatsplaten. Alleen het noordelijk deel behield de naam Ventjagersplaat. Tot april 1987 vormde de Hellegatsplaten het eindpunt van de zoute getijdenstroom die vanaf de Oosterschelde via het Zijpe-Krammer-Volkerak-tracé tot in het hart van de noordelijke Delta reikte. Tot dien bestond de Hellegatsplaten uit mariene getijdenslikken, doorsneden door krekken. Door de sluiting van de Philipsdam verzoette het milieu waardoor zich op de drooggevallen gronden vegetatie kon ontwikkelen; de boomopslag op de Hellegatsplaten is nu dus bijna dertig jaar oud. Staatsbosbeheer is er belast met het toezicht. De platen worden het jaar rond begraasd door heckrunderen en fjordenpaarden. Hun aanwezigheid draagt ertoe bij dat het niet toegankelijke gebied ook inderdaad niet betreden wordt.

Ten behoeve van kustbroedvogels werden vóór de oever kunstmatige eilanden aangelegd. Vooral tijdens het zomerhalfjaar verblijven op de begraasde terreindelen, in de krekken en op tussenliggende wateren grote concentraties watervogels. Brandganzen *Branta leucopsis* broeden er talrijk, verder ook Grauwe Ganzen *Anser anser* en Canadese Ganzen *Branta canadensis*. Voorts brengen veel exemplaren van deze soorten er de vleugelrui door. Dan verzamelen zich op de Hellegatsplaten ook Bergeenden *Tadorna tadorna*, die begin juli naar hun ruiplaatsen vertrekken. En tot slot concentreren er zich niet-broedende Meerkoeten *Fulica atra*, Wilde Eenden *Anas platyrhynchos*, Krakeenden *Anas strepera* en Kuifeenden *Aythya fuligula*.

Winter 2009/10 was in de noordelijke Delta een zeearendenwinter als niet eerder geregistreerd. Het eerste exemplaar, een onvolwassen vogel, verscheen al op 11 augustus 2009. Dat gebeurde op de Hellegatsplaten. De daaropvolgende winter lieten twee vogels daar via spectaculaire luchtshows baltsgedrag zien en werd ook gesleep met takken waargenomen. Het ging om onvolwassen vogels maar het gebeuren droeg bij aan speculaties over toekomstig broeden. In de jaren na 2009-10 ontpopte het platencomplex zich het jaar rond als een van de voorkeurlocaties van de in de noordelijke Delta pleisterende Zeearenden. Vooruitzichten op de definitieve vestiging van een

territoriaal paar werden allengs rooskleuriger, zeker na het opmerkelijke fenomeen dat zich voordeed in de zomer van 2016.

Hoogspanningsmasten

Op 8 juni 2016 om 17.30 uur telden Dirk en Pieter van der Giessen acht Zeearenden op de Hellegatsplaten. Vier vogels rustten op hoogspanningsmasten en vier in bomen. Later vlogen er zes stuks af richting de tegenoverliggende Ventjagersplaten. De vogels lieten zich determineren als twee derdejaars individuen en zes tweedejaars. Tenminste eentje was kleurringdragend, een individu dat staat geregistreerd als AV07. Die 8^e juni was het begin van een overvloedige zeearendenzomer. Een aantal van acht vogels bij elkaar werd nadien niet meer gemeld. Maar omdat later ook de adulte man, die meestal in de Krammer verblijft, nog werd waargenomen, kunnen er nog wat meer exemplaren in de noordelijke Delta hebben rondgezworven. Op www.waarneming.nl is het aantalsverloop te volgen. Uit eigen observaties en op bij de waarnemingenrubriek gevoegde foto's blijkt dat de vogels op de spanten van de mastopbouw rustten, ook op de schuin omhoog staande. Verder zijn er beelden van op masttoppen en draden rustende vogels. Dirk stelde vast dat exemplaren de nacht doorbrachten op masten, maar de meeste vogels deden dat in bomen, in het bos op de Hellegatsplaten en vooral in de bomenstrook die de Ventjagersplaten afschermt van de N59, op korte afstand van deze verkeersweg. Deze bomen zijn zo'n 45 jaar oud en forser dan die op de Hellegatsplaten.

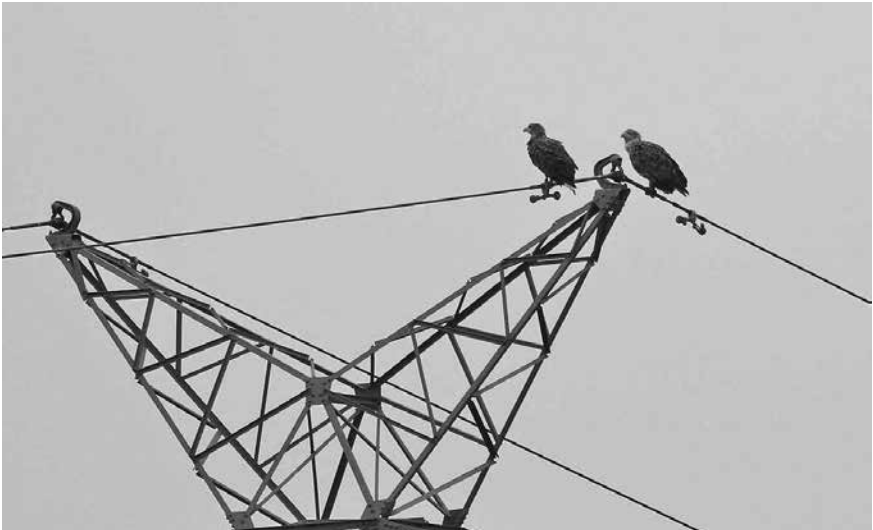

Foto 1. Het Barsbeker zeearendenpaar, Sleeswijk-Holstein, op de draden van een hoogspanningsmast, 30 december 2014 (Foto: Bernd Struwe-Juhl). *Pair of White-tailed Eagle on wires of electricity network, Barsbek, Schleswig-Holstein, 30 December 2014.*

Het leek erop dat de arenden zich in de eerste plaats op de Hellegatsplaten concentreerden omdat de hoogspanningsmasten hen een prima zicht en uitvalspost bezorgden op de talrijk aanwezige en bovendien gemakkelijk te bemachtigen prooien. Immers, vanaf eind mei zijn er horden ganzen- en bergeendpullen en daar komen vanaf begin juni nog eens ruiende, dus het vliegvermogen missende, ganzen bij. Dirk registreerde dat in juni de vanaf de masten opererende Zeearenden vooral jonge Bergeenden, Brandganzen en Canadese Ganzen grepen. Later breidden ze hun menu uit met Meerkoeten, eenden en ruiende (Brand)ganzen. Hij nam waar dat de op de masten postende arenden een groepje naïef grazende ruiganzen dichterbij lieten komen om dan vanaf de masten naar ze toe te duiken. Bij de arenden bevonden zich gekleurde exemplaren, maar spijtig genoeg is de afstand tussen de N59 en het mastentracé net te groot om de kleurcodes gemakkelijk te kunnen registreren. Waarbij komt dat helaas velen niet de moeite nemen attent te zijn op ringen en/of deze op te nemen.

Grote schoonmaak

‘Langs de Hellegatsdam leek het wel een grote schoonmaak. Het is er echt leeg’, mailde Dirk eind juli rond. De in andere jaren na hun broedseizoen in de voormalige getijdenkreeken foeragerende groep Lepelaars *Platalea leucorodia* liet verstek gaan en ook waren er minder Grote Zilverreigers *Egretta alba*. Een ecologische consequentie van ‘de grote schoonmaak’ onder de ganzen zou kunnen zijn dat op vlakke delen van de Hellegatsplaten als gevolg van geringere ganzenbegrazing de vegetatie zich ruimer kan gaan ontwikkelen. Hoe dan ook, voor agrariërs en autoriteiten die foeteren over ganzenoverlast moge de gang van zaken op de Hellegatsplaten (nogmaals) als bewijs dienen dat ze een coalitie moeten aangaan met Zeearenden. Dat wisten de vogelbeschermers overigens al lang...! Hoe dan ook, de vanaf hoogspanningsmasten opererende Zeearenden leverden voor vogelaars adrenalinewekkende taferelen op. Zo ging Esther de Jong uit Ouddorp per bus vaak naar Rotterdam. Zodra die bus over de Hellegatsdam reed was het voor haar ‘zeearend tellen’. Geen gekke bezigheid tijdens het woonwerkverkeer, nietwaar?

Nederland herbergt inmiddels een niet onaanzienlijk contingent niet-broedende, voornamelijk onvolwassen Zeearenden. Ringaflezingen toonden reeds aan dat een deel van deze vogels kan afzakken naar het Haringvliet en het Krammer-Volkerak. Daarbij komt nu het gebeuren van de afgelopen zomer op de Hellegatsplaten, waar ’s zomers grote aantallen ganzen broeden en ruien en waar in een wijde straal de gebiedsstructuur gunstig voor ze is. Best mogelijk dat bij deze arenden zich ook exemplaren van Noordduitse komaf bevonden. Bernd Struwe-Juhl van de Projektgruppe Seeadlerschutz mailde: ‘We have observed sea-eagles in Schleswig-Holstein sometimes roosting on pylons of powerlines. It is not common, but near good feeding sites they use pylons.’ Bernd zond een veelzeggende foto mee van een paalzittend stel (Foto 1).

Foto 2. Een verzameling Zeearenden op en bij een hoogspanningsmast op de Hellegatsplaten, zomer 2016 (Foto: Dirk van Straalen). *White-tailed Eagles on electricity pylon at Hellegatsplaten, summer 2016.*

Welnu, de Hellegatsplaten kan zeker worden gezien als een ‘good feeding site’, en wellicht hebben adolescenten Zeearenden uit Schleswig-Holstein de hoogspanningsmastmethode meegenomen.

Op de kunstmatige eilanden op de Ventjagersplaat en in het Krammer-Volkerak bevinden zich kolonies van Zilvermeeuwen *Larus argentatus* en Kleine Mantelmeeuwen *L. fuscus*. Het is opmerkelijk hoe de zich door het gebied verplaatsende Zeearenden de broedkolonies van deze meeuwen weten te vermijden. Een ruime zone rondom die kolonies is daardoor vrijwel zeearendvrij. Het territoriale paartje Zeearenden op de Krammersche Slikken vermijdt de kolonie grote meeuwen ter plekke, maar overnacht regelmatig in de gemende kolonie van Grote Zilverreigers, Kleine Zilverreigers *Egretta garzetta*, Blauwe Reigers *Ardea cinerea* en Aalscholvers *Phalacrocorax carbo*. Ze veroorzaken dan geen enkele zichtbare verstoring. Zijn deze individuen inmiddels geïntegreerd in de plaatselijke vogelgemeenschap? Omdat het erop lijkt dat Lepelaars de gebieden mijden waar Zeearenden dagelijks jagen, zijn deze wellicht niet gecharmeerd van hun aanwezigheid.

Waar en wanneer?

Het houdt de regionale vogelaars en terreinbeheerders stevig bezig waar en wanneer ten westen van de Moerdijkbruggen het eerste zeearendenkoppel een serieuze broedpoging zal gaan ondernemen. Geschikt lijkende broedlocaties zijn zeker aanwezig. En gelet op hetgeen *albicilla* tot dusver in en buiten de landsgrenzen aan expansie te zien gaf, is het realistisch ervan uit te gaan dat ze ook zullen proberen zich westelijk van Moerdijk te vestigen. Een handicap kan zijn een gebrek aan hoge bomen, althans op locaties waarvoor Zeearenden een voorkeur vertonen om te nestelen. Dat zijn rustige plekken langs oevers en op eilanden. Afgezien van enkele hoge bomen op Tiengemeten en langs de noordoever van het Hollandsch Diep dateert het aanwezige geboomte overal van na 1970. De weinige oude bomen op Tiengemeten kapseizen in rap tempo en bovendien krijgt het eiland tienduizenden bezoekers per jaar.

Het ongeëvenaarde *Handbuch der Vögel Mitteleuropas* wijdt onder het subhoofdstuk ‘Neststand’ niet minder dan drie pagina’s aan zeearendnesten. Bij 163 onderzochte horsten was de jongste boom 70 jaren oud en lagen de nesten op 8-30 meter hoogte. Nu zullen de nestbomen van de in de Oostvaardersplassen broedende Zeearenden ook niet aan die criteria hebben voldaan, maar bij alle speculaties is het relatief jonge boombestand rond het Haringvliet en Krammer-Volkerak wel een punt om mee te nemen.

Summary

Ouweneel G. & van Straalen D. 2016. White-tailed Eagles *Haliaeetus albicilla* using electricity pylons as sitting post. *De Takkeling* 24: 188-193.

Wintering White-tailed Eagles have increased in numbers in recent decades, also in the delta of the southwestern Netherlands. The closure of creeks with dams in the 20th century resulted in the salt water turning fresh. In winter 2009/10 numbers of White-tailed Eagles were higher than ever before, with the first – immature – bird arriving on 11 August. The birds showed a clear preference for Hellegatsplaten and its surroundings, where ducks and geese abounded. Numbers steadily increased to 8 in 2015/16. These birds were often seen resting on electricity pylons, from where they attacked ducklings of *Tadorna tadorna*, *Branta leucopsis* and *B. canadensis* (June), later on mostly young of *Fulica atra* and ducks, and moulting *B. leucopsis*. The pylons were also used for nocturnal roosting (local trees are still few and far between, and relatively young, i.e. <45 years old). Interestingly, where eagles were most frequently observed, numbers of geese substantially dropped. Moreover, the nearby former tidal creeks were avoided by foraging *Platalea leucorodia* when many White-tailed Seagulls were around. Apparently, a redistribution of potential prey species is taking place in the near-permanent presence of White-tailed Eagles.

Literatuur

- Anonymus. 2016. Zeearend inderdaad vergiftigd. Mededeling Het Zeeuwse Landschap van 29 maart 2016.
- Glutz von Blotzheim, U.N. 1971. Handbuch der Vogel Mitteleuropas. Band 4: Falconiformes. Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt am Main.
- Linnartz L. & van Straalen D. 2010. Zeearenden op het Hellegat. Sterna 55: 10-11.
- Ouweneel G.L. 1970. Reacties van vogels op de aanwezigheid van een Zeearend. De Levende Natuur 73: 73-76.

Adres: Lijster 17, 3299 BT Maasdam, glo@xs4all.nl

Foto 3. Een van de juveniele Zeearenden op Hellegatsplaten in zomer 2016 (Foto: Dirk van Straalen). *One of the juvenile White-tailed Eagles at Hellegatsplaten, summer 2016.*